

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Merli Kalm

1-3 AASTASTE LASTE SOTSIAALSETE OSKUSTE JA ISIKSUSEOMADUSTE
SEOS LAPSE KOHANEMISEGA LASTEASUTUSES

bakalaureusetöö

Juhendaja: Astra Schults

Läbiv pealkiri: Kohanemine lasteasutuses

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Astra Schults

.....
Kaitsemiskomisjoni esimees: Irja Vaas

.....

Tartu 2016

Resüme

1-3 aastaste laste sotsiaalsete oskuste ja isiksuseomaduste seos lapse kohanemisega
lasteasutuses

Igäüks puutub mingil eluetapil kokku võõras kohas kohanemise vajadusega. Väikelapse jaoks võib kodusest keskkonnast lastekollektiivi sattumine osutada tõsiseks katsumuseks. Käesolevas töös on fookuses lapse sotsiaalsed oskused ja isiksuseomadused kui kohanemist mõjutavad olulised tegurid. Antud uurimustöö eesmärk on anda ülevaade lapse kohanemisest lasteasutuses ja kohanemist mõjutavatest teguritest ning uurida, kas lapse isiksuseomadused ja sotsiaalsed oskused mõjutavad lapse kohanemise kulgu lasteasutuses. Uurimustöös kasutatud andmed koguti ajavahemikul 12. novembrist kuni 30. novembrini 2015. aastal Tallinna lasteaedades ja -hoidudes. Tulemustest selgus, et neurootilisust näitavate isiksuseomaduste (kurbus, frustratsioon ja motoorne tegevus) puhul esineb lastel kohanemisel rohkem erinevaid probleeme kui ekstravertsust ja teadlikku kontrolli iseloomustavate isiksuseomaduste puhul. Samuti selgus, et parema eakaaslastega suhtlemisoskusega lastel toimub kohanemine kiiremini ning enesejuhtimise probleemidega lapsed kalduvad rohkem agressiivsusele. Kolmest püstitatud hüpoteesist said kinnitust kaks (paremate sotsiaalsete oskustega lapsed kohanevad lasteasutustes kiiremini kui kehvamate sotsiaalsete oskustega lapsed ja ekstravertsed lapsed kohanevad lasteasutustes kergemini kui introvertsed) ning üks osaliselt (erinevate isiksuseomadustega lastel esinevad erinevad kohanemiskasused). Samuti selgus, et erinevate isiksuseomaduste esinemise ja sotsiaalsete oskuste vahel võib olla seoseid. Lisaks ilmnes, et lapse sugu otseselt kohanemiseprotsessi ei mõjuta.

Märksõnad: *kohanemine, kohanemist mõjutavad tegurid, isiksuseomadused, sotsiaalsed oskused*

Abstract

Social skills and personality traits correlation with adjustment in childcare in 1-3 years old children

Each of us has to adjust in an unfamiliar environment at some point in life. Transition from home to kindergarten or day-care may prove to be a great challenge for a toddler. The focus of this thesis is on factors affecting adjustment of a child such as child's social skills and personality traits. The purpose of this thesis is to provide an overview of a child's adaptation to kindergarten or day-care and the factors affecting adjustment as well as to examine whether the personality traits and social skills of a child have effect on the course of child's adjustment. The data used in this thesis were collected during the period from 12th of November to 30th of November 2015 in the kindergartens and day-cares in Tallinn. The results revealed that Negative Affectivity dimensions (Sadness, Frustration and Motor Activation) pose more difficulties in children's adjustment than Surgency/Extraversion and Effortful Control dimensions. It also revealed that children who have better communication skills with their peers adjust to childcare institution faster and children who have lower self-control skills tend to be more aggressive. Two hypotheses from three (children with better social skills adapt to child care institution faster than children with lower social skills and extroverted children's adjustment process goes easier than introverted children's) were confirmed and one partially (children with different personality traits have different adjustment problems). It was also found that there can be a correlation between various personality traits and social skills. Additionally, it was found that the gender does not have a direct effect on the adjustment process.

Keywords: *adjustment, factors affecting adjustment, personality traits, social skills*

Sisukord

Resümees.....	2
Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
<i>Erinevad lasteasutused Eestis</i>	5
<i>Koolieelne lasteasutus</i>	5
<i>Lastepäevahoid</i>	6
<i>Kohanemine ja seda mõjutavad tegurid</i>	7
<i>Kohanemine</i>	7
<i>Lapse isiksus ja temperament</i>	7
<i>Sotsiaalsed oskused</i>	9
<i>Muud kohanemist mõjutavad tegurid</i>	10
<i>Kohanemise toetamine</i>	10
<i>Uurimuse eesmärk, uurimusküsimus ja hüpoteesid</i>	11
Metoodika	12
<i>Valim</i>	12
<i>Mõõtevahendid</i>	12
<i>Protseduur</i>	13
Tulemused.....	14
<i>Sugudevahelised erinevused</i>	14
<i>Sotsiaalsed oskused ja kohanemine</i>	14
<i>Isiksuseomadused ja kohanemine</i>	16
<i>Isiksuseomadused ja sotsiaalsed oskused</i>	18
<i>Muud kohanemist mõjutavad tegurid</i>	19
Arutelu	19
Tänuõnad.....	23
Autorsuse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24
Lisa 1.....	29

Sissejuhatus

Suurem osa lapsevanemaid on puutunud kokku lapse kohanemisega lasteasutuses. Lapse viimine lasteasutusse on suur samm lapse iseseisvumise poole ja võib kujuneda katsumuseks kogu perele. Lapse kohanemist on Eestis üliõpilastööde (Brikkel, 2014; Hämarsalu, 2004; Kruuspan, 2013; Külv, 2002; Laev, 2005; Martin, 2010; Matsalu, 2015; Reek, 2008; Ütsik, 2013) raames uuritud suhteliselt palju, aga uurijad on teemale lähenenud erinevalt. Käesolev uurimustöö keskendub peamiselt sotsiaalsete oskuste ja isiksuseomaduste võimalikule seosele kohanemisega, mida ei ole autorile teadaolevalt Eestis veel uuritud. Töö teoreetilises osas selgitatakse töös kasutatavaid mõisteid ja antakse ülevaade erinevatest lasteasutuste liikidest, lapse kohanemisest lasteasutuses, kohanemist mõjutavatest teguritest ja soovitud kohanemisprotsessi soodustamiseks. Teoreetilise osa lõpus tuuakse välja uurimuse eesmärk ja hüpoteesid. Empiirilises osas antakse ülevaade uurimise metoodikast, mõõtevahenditest ja tulemustest. Arutelu osas analüüsitakse tulemusi, keskendudes sellele, kas uurimusküsimused said vastuse ja kas hüpoteesid leidsid kinnitust.

Erinevad lasteasutused Eestis

Koolieelne lasteasutus (tavakasutuses ja antud töös: *lasteaed*) Koolieelseks lasteasutuseks peetakse munitsipaal- või eralasteasutust, mis pakub koolieast noorematele lastele alushariduse omandamise ja hoiu võimalust. Tegemist on mitte kohustusliku õppeasutusega, mille tegevust reguleerib koolieelse lasteasutuse seadus ja eralasteasutuse puhul erakooli seadus (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2015). Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuste alused määrab koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, mille järgi koostab iga lasteaed oma õppekava (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava 2011). Lasteasutuse liikideks on: lastesõim – kuni kolme aastastele lastele; lasteaed – kuni seitsme aastastele lastele; erilasteaed – kuni seitsme aastastele erivajadustega lastele. Lasteasutuses võib olla järgmiseid rühmi: sõimerühm; lasteaiaühm ja liitühm. Laste arv on sõimerühmas 14, lasteaiaühmas 20 ja liitühmas 18. Tingimuste olemasolul võib laste arvu sõime- ja liitühmas suurendada kahe lapse võrra ja lasteaia rühmas nelja lapse võrra (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2015). Koolieelses lasteasutuses töötavad pedagoogid, kes vastavad haridusministri määrusega kehtestatud lasteasutuse pedagoogide kvalifikatsiooninõuetele (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2015). Munitsipaalomandis lasteaed on kõige tavalisem laste päevahoiu vorm Eestis (Ainsaar, Soo, 2011). Haridusministeeriumi andmebaasi HaridusSilm andmetel oli Eestis 2015.-2016. õppeaastal lasteaedades lapsi 68 331, neist 65 512 last

munitsipaallasteaias ja 2 819 last eralasteaias (<http://www.haridussilm.ee>). Kuigi lasteaed on kõige levinum laste päevahoiu vorm, kasutavad paljud lapsevanemad teistsuguseid hoiuvorme. Teiste hoiuvormide kasutamine võib-olla tingitud sellest, et ei saada lapsele soovitud ajaks soovitud piirkonnas lasteaiakohta või sellest, et suured lasteaiarühmad ei sobi kõigile lastele.

Lastepäevahoid (antud töös ka: lastehoid, hoid). Lapsehoiuteenus on lapse seadusliku esindaja töötamist toetav teenus, mille osutamise vältel tagab lapse eest hoolitsemise, lapsehoiuteenuse osutaja (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015). Lapsehoiuteenus on sotsiaalteenus, seega ei kehti lastepäevahoidudele koolieelse lasteasutuse seadus, vaid kehtib sotsiaalhoolekande seadus ning hoid ei pea seega andma alusharidust. Sotsiaalhoolekande seadus kehtestab nõuded lapsehoidjatele, kes töötavad lapsehoiuteenust pakkuvas osaiühingus, mittetulundusühingus või füüsilisest isikust ettevõtjana. Lapsehoiuteenust võib osutada nii lapse kui ka hoidja kodus ning muul lapsehoidmiseks sobilikul pinnal. Lapse eluruumides toimuva hoiuteenuse puhul, võib seal viibida kuni viis last. Väljaspool lapse eluruumi toimuva hoiuteenuse puhul võib hoiuruumides viibida kuni 10 last (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015). Seega hoiu rühmades korraka vähem lapsi kui lasteaedade sõimerühmades. Väiksemas rühmas on täiskasvanul võimalik pöörata igale lapsele rohkem individuaalset tähelepanu kui suuremas rühmas. Kraav (2006) viitab Phillips'i ja Howes'i 1987. a uuringutulemustele, millele tuginedes Phillips ja Howes väitsid, et rühma suurus on eriti oluline omavaheliste suhete kvaliteeti mõjutav tegur alla kolme aastaste laste rühmades ning nentisid, et väikestes rühmades suhtlevad lapsed nii omavahel kui ka täiskasvanuga rohkem ja keskenduvad paremini käsilolevatele tegevustele ning väiksemate rühmade lastel on parem kognitiivsete oskuste tase.

Lisaks registreeritud hoidjatele tegutsevad mitteametlikud lapsehoidjad, kelle kohta ametlik ülevaade puudub. Nende palkamine on usalduse küsimus. On olemas erinevaid internetiportaale ja -lehekülgi, kus vanemad soovivad või hoiatavad ühe või teise hoidja eest, sama teevad nad ametlike hoidjate, hoidude ja lasteaedadega (nt <http://et.look4care.com>). Alternatiivina igapäevasele hoiule on olemas erinevad mängurühmad ja beebikoolid, kus laps saab koos vanemaga aega veetmas käia. Kuigi need ei paku otsest abi lapse hoidmisel vanema tööl käimise ajal, võivad need tulla lapsele kasuks hilisemal lasteaiaga/ -hoiuga kohanemisel, kuna laps näeb seal omaealisi ja tegutseb koos nendega. Beebi- ja mängukoolide rolli lasteaiaga kohanemisel oma diplomitöös uurinud Rannamets (2009) leidis, et beebikoolis käinud lapsed kohanevad lasteaiaga kergemini.

Antud töös kasutatakse lasteaija ja päevahoiu koos käsitlemiseks mõisteid lasteasutus ja hoiupaik.

Kohanemine ja seda mõjutavad tegurid

Kohanemine (ing.k *adjustment/adaptation*) on inimese ja keskkonna vastastikune toime, mis hoiab inimest muutliku keskkonnaga tasakaalus. Kohanemist iseloomustavad näiteks kiirus, kergus ja paindlikkus. Kohanemise põhiliigid on meeleline, emotsionaalne ja sotsiaalne kohanemine. Inimese kohanemust näitavad tema sotsiaalne rahulolu, aktiivsus ning konfliktid (ENE IV, 1989). Krull (2000) on välja toonud Piaget (1970) nägemuse kohanemisest kui protsessist, mille käigus õpib indiviid keskkonna sündmusi ette nägema ja neid kontrollima. Kallasmaa (2003) kirjeldab kohanemist kui protsessi, mille käigus indiviid tuleb toime sise- ja väliskeskkonna nõudmistega, kusjuures kohanemisprotsessid võivad olla nii automaatsed kui ka tahtlikud ning kohanemise üheks liigiks peab ta stressiga toimetulekut. Kahn ja Loit (2009) leiavad, et organismi kohanemisvõimet iseloomustab suur dünaamilisus, mida saab teatud piirides treenida, kuid kohanemisvõimel on piirid, mille ületamisel tekib paratamatult mingi talitluse häire või kahjustumine. Lapse viimist kodust hoiupaika on tihti kirjeldatud kriisina ja tema kohanemiskäitumist stressreaktsioonina (Griebel, Niesel, 1997).

Kohanemisvõimelisemat inimest iseloomustab Kallasmaa (2003) kui emotsionaalselt stabiilset, meelegendat, ekstravertset, avatud, sotsiaalset ja optimistlikku isikut.

Lapse isiksus ja temperament. Täiskasvanute individuaalseid erinevusi seletatakse tavaliselt erinevate isiksuseteooriate abil, aga koolieelses eas laste individuaalsete erinevuste puhul lähtutaks pigem temperamendist (Grista, McCor, 2010). Traditsioonilisest vaatekohast on isiksus erinevate omaduste kogum, mis on järk-järgult elu jooksul läbi kogemuste omandatud ja hõlmab endas väärtuste, tõekspidamiste ja hoiakute valdkondi ning seega pigem õpitud, kui kaasasündinud osa inimesest (Rothbart, Bates, 2006, viidanud Grista, McCor, 2010). „Isiksus on inimesele iseloomulike omaduste kogum, mis teeb ta teistest erinevaks ja silmapaistvaks“ (Allik, 2003, lk 7). Temperament on kaasasündinud ja päriliku loomuga osa inimese isiksusest (Nõlvak, Valk, 2003) Temperamenti peetakse kaasasündinud omaduseks, mis iseloomustab inimese emotsionaalsuse, aktiivsuse ja tähelepanuvõime eripärasid (Rothbart, Bates, 2006, viidanud Grista, McCor, 2010). „Inimese afektiivne stiil ehk temperament osutab talle iseloomulike reageerimisviisidele emotsionaalsetele sündmustele“ (Nõlvak & Valk, 2003, lk 175). Keltikangas- Järvinen (2013) peab temperamenti oluliseks

teguriks lapse sotsialiseerimisprotsessis. Individuaalse temperamendi eripärad mõjutavad lapse arengut juba varases eas ja moodustavad põhiosa tema isiksusest (Rothbart jt, 2000).

Tänapäeval käsitletakse isiksust eelkõige Robert R. McCrae ja Paul T. Costa viie faktori teooria ja selle isiksuseküsimustiku NEO-PI-R'i järgi. NEO-PI-R'i küsimustikus on viis isikut iseloomustavat seadumust koos alaskaaladega:

- 1) neurootilisus (ärevus, vaenulikkus, masendus, enesekontroll, impulsiivsus, haavatavus);
- 2) ekstravertsus (soojus, seltsivus, kehtestavus, aktiivsus, seiklusjanu, positiivsed emotsioonid);
- 3) avatus (fantaasiale, kunstile, tunnetele, tegudele, ideedele, väärtustele);
- 4) sotsiaalsus (usaldus, siirus, omakasupüüdmatus, järeleandlikkus, tagasihoidlikkus, osavõtlikkus)
- 5) meelekindlus (asjatundlikkus, korralikkus, kohusetunne, eesmärgipärasus, enesedistsipliin, kaalutlemine) (Allik, 2003).

Lapse temperamendi iseloomustamiseks on maailmas välja töötatud mitmeid erinevaid küsimustikke, mida on kasutatud erinevates uurimustes: *Toddler Behavior Assessment Questionnaire* (Goldsmith, 1996), *Children's Behavior Questionnaire* (Rothbart, Ahadi, Hershey, Fisher, 2001), *Infant Behavior Questionnaire* (Gartstein, Rothbart, 2003). Eelnevate küsimustike eeskujul koostati *The Early Childhood Behavior Questionnaire* (edaspidi ECBQ), mis on mõeldud 1-3aastaste laste temperamendi mõõtmiseks. ECBQ abil on võimalik määrata laste temperamendi eripärasid kaheksateistkümne erineva skaala järgi, mis omakorda jagunevad kolme faktorisse, mis lühidalt iseloomustavad lapse temperamenti: ekstravertsus (*surgency/extraversion*) (skaalad: aktiivsus/energilisus, kõrge intensiivsusega rahulolu, impulsiivsus, positiivne ootusärevus, seltsivus), neurootilisus (*negative affectivity*) (skaalad: ebamugavus, hirm, frustratsioon, motoorne tegevus, tajutundlikkus, kurbus, häbelikkus, rahustatavus (ümberpööratult)) ja teadlik kontroll (*effortful control*) (skaalad: tähelepanu koondamine, tähelepanu ümberlülitamine, pidurduskontroll, madala intensiivsusega rahulolu, soov läheduse järele) (Putnama, Gartsteinb, Rothbart, 2006).

Lähtuvalt eelpool väljatoodud definitsioonidest võib temperamenti pidada osaks isiksusest, seega kasutatakse antud töös isiksuse ja temperamendi omadustest rääkides ühte mõistet – isiksuseomadused.

Isiksuseomadused mängivad suurt rolli lapse probleemse käitumise kujunemise juures. Vanemad saavad lapse käitumist suunata, arvestades lapse isiksuseomadusi (nt ekstravertsust või neurootilisust), kuid mitte püüdes neid muuta (Van Leeuwen, Mervielde, Braet, Bosmans 2004). Nathanson, Rimm-Kaufman, Brock (2009) leidsid oma uurimuses, et lastel, kes on

madalama pidurduskontrolliga (*inhibitory control*), (st suudavad sobimatust käitumisest vähem hoiduda), esineb lasteaiaga kohanemisel rohkem probleeme kui lastel, kes kontrollivad oma käitumist rohkem. Kavčič, Podlessek ja Zupančič (2012) leidsid, et ekstravertsed lapsed on sotsiaalselt kompetentsemad. See, kui hästi laps end seltskonnas tunneb ja seal toime tuleb, on osaliselt kaasasündinud omadus, kuid seltskonnas hakkama saamiseks vajalikke sotsiaalseid oskusi suudavad õppida ka temperamendi poolest madalama sotsiaalsusega lapsed (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Sotsiaalsed oskused. Sotsiaalseid oskusi peetakse Martini (2010) uurimuse järgi nii vanemate kui õpetajate arvates üheks kohanemist ja toimetulekut toetavaks teguriks. Sotsiaal-emotsionaalset kompetentsi peavad paljud õpetajad hea kohanemise aluseks lasteaias (Denham, 2006, viidanud Nathanson et al, 2009). Sageli aetakse segamini sotsiaalsust ja sotsiaalseid oskuseid. Sotsiaalsus on kaasasündinud temperamendijoon, mis näitab soovi olla teiste inimestega. Sotsiaalsed oskused on aga toimetulek erinevates situatsioonides, teiste inimestega erinevates seltskondades hakkamasaamine. Kaasasündinud sotsiaalsus ei pruugi tähendada head toimetulekut seltskonnas ja vastupidi: madala sotsiaalsusega inimene võib omandada head sotsiaalsed oskused ning seeläbi hea toimetuleku teiste inimestega. Sotsiaalsete oskuste määratlus sõltub nii kultuurist kui ajajärgust (Keltikangas- Järvinen, 2011). Sotsiaalsete oskuste puudumine võib lapsele põhjustada ebameeldivusi ja kiusamist ning isoleeritust grupis, kuna tema käitumist ei mõisteta ning seetõttu hakatakse teda tõrjuma (Saarits, 2005). Tropp ja Saat (2008) defineerivad sotsiaalseid oskusi kui teistega suhtlemise viisi, mis on kohane ja tõhus. Sotsiaalseid oskusi puudutavates teostes viidatakse sageli Caldarelle ja Merelli (1997) positiivsete käitumisviiside taksonoomiale, kus on sotsiaalsed oskused jaotatud viite dimensiooni. Need on: suhtlemine eakaaslastega, enesejuhtimine, akadeemilised oskused, kuuletumine ja kehtestamisoskused (Caldarelle, Merelli, 1997). Uurimuses, kus lasteaiasõpetajad hindasid erinevate sotsiaalsete oskuste olulisust lapse kohanemisel, selgus, et õpetajad peavad olulisemaks interpersonaalseid oskusi, seejärel enesejuhtimiseoskusi ja vähem oluliseks akadeemilisi oskusi (Abry, Latham, Bassok, LoCasale-Crouch, 2015). Sotsiaalsele arengule pannakse alus kodus. Peamine õppimisviis koolieelses eas on mallõpe ehk mallisikute käitumise imiteerimine. Oluline on emotsionaalne suhe mallisikuga. Lastele on mallisikuteks eelkõige enda vanemad jm pereliikmed. Kodus saadud kogemusi kasutavad lapsed üksteisega suheldes ka hoiupaigas. Laps, kes on kodus soovitu saavutanud näiteks agressiivsusega, katsetab sama taktikat ka väljaspool kodu. Kui strateegia, mis toimis hästi kodus, on efektiivne ka hoiupaigas, kinnistub see lapse käitumises veelgi (Kraav, 2006). Sotsiaalsete oskuste arendamine on tihedalt seotud lapse ealise ja

individuaalse arenguga (Saarits, 2005). Osad sotsiaalsed oskused (nt teiste tunnete mõistmine ja nendega arvestamine) on väikelapsele tema arengust lähtuvalt veel mõistetamatud (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Muud kohanemist mõjutavad tegurid. Lisaks võib kohanemist mõjutada mitmed muud tegurid, näiteks lapse sugu. Anderson (2008) leidis oma diplomitöös, et tüdrukud kohanevad poistest kiiremini. Samas on ka Eestis üliõpilaste poolt läbiviidud uurimustes täheldatud, et poiste ja tüdrukute kohanemisel märkimisväärseid erinevusi ei esine (Martin, 2010; Matsalu, 2015). Mujal maailmas läbiviidud uurimustes on leitud, et poistel esineb kohanemiskuseid ja üldiseid käitumisprobleeme sageli tüdrukutest enam (Schmidt, Demulderb, Denham, 2002; Kim, Moon, 2011). Schmidt jt (2002) toovad välja, et õpetajad hindasid poisse tüdrukutest agressiivsemateks ja vähem sotsiaalselt kompetentsemateks. Yoleri (2014) seevastu ei leidnud oma uurimuses otsest seost lapse soo ja käitumisprobleemide vahel, küll aga esines poistel rohkem reaktiivsust, mida omakorda seostatakse erinevate käitumisprobleemidega. Lisaks võib kohanemist mõjutada lapse vanus hoiupaika minekul. On leitud, et varakult kollektiivi läinud lastel esines edaspidi rohkem probleeme kui kodustel lastel ja selle põhjuseks peetakse stressi (Keltikangas-Järvinen, 2013). Watamura, Donzella, Alwin ja Gunnar (2003) mõõtsid laste kortisoolitaseme (stressitundlik hormoon) muutusi ja leidsid, et alla kaheaastastel lasteasutuses käivatel lastel oli stressitaseme kõikumine normi piires, kuid 2-3 aastaste laste puhul kaldus see normist kõrvale. Seda erinevust seletavad teadlased lapse vanusest tingitud eripäradega: imikud veel omavahel ei mängi, seega neid seltskond väga ei häiri. Seevastu peale teise eluaasta täitumist hakkavad lapsed juba huvi tundma koosmängu vastu, kuid samas pole nad veel vilunud suhtlejad ning igapäevane suures grupis eakaaslastega hommikust õhtuni koosolemine väsitab neid (Keltikangas-Järvinen, 2013). Lisaks võib kohanemist mõjutada ka varasem kokkupuude eakaaslastega, nagu märkis Rannamets (2009) oma diplomitöös.

Kohanemise toetamine

Eelpool kirjutatust on näha, et lapse kohanemine väljaspool kodu oleneb väga paljudest ja erinevatest teguritest. Iga laps kohaneb isemoodi ja sageli ei suuda ei vanemad ega ka õpetajad ette ennustada, kuidas üks või teine laps kohanemisperioodil käitub. Siiski on nii vanemate kui ka õpetajate arvates võimalik last kohanemisel aidata. Rannamets (2009) toob oma diplomitöös välja õpetajate ja lastevanemate arvamuse, kuidas last kohanemisel aidata. Lastevanemate arvates teevad kohanemise kergemaks vanemate positiivne meelestatus; lapse

eelnev kogemus teistega koosolemisest; selgitused lapsele, mis teda lasteasutuses ootab; soojad ja südamlikud õpetajad ning eelnev tutvus lasteasutuse ja õpetajatega. Õpetajad peavad samuti oluliseks vanemate positiivset suhtumist, lapsele antavaid selgitusi ning eelnevat tutvust õpetajate ja lasteaiaga. Lisaks märgivad õpetajad, et oleks hea last juba kodus lasteaiarežiimiga harjutada ning arvavad, et lapsed, kel on varem olnud kokkupuude teiste lastega näiteks beebikooli näol, kohanevad kergemini. Matsalu (2015) leidis oma bakalaureusetöös, et õpetajate arvates muudavad lapse kohanemise kergemaks lasteasutuse ja kodu koostöö. Ka uurimused mujalt maailmast näitavad, et lapse kohanemisel on oluline kodu ja õpetaja koostöö (LoCasale-Crouch, Mashburn, Downer, Pianta, 2008) ja selle lihtsustamiseks võiksid nii vanemad kui õpetajad kooskõlastada oma ootuseid õppe- ja kasvatustöö osas (McIntyre, Eckert, Fiese, DiGennaro, Wildenger, 2007) ning samuti muudab kohanemise kergemaks positiivne õhkkond rühmas (Daniels, 2014).

Uurimuse eesmärk, uurimusküsimus ja hüpoteesid

Antud uurimustöö eesmärk on anda ülevaade lapse kohanemisest lasteasutuses ja kohanemist mõjutavatest teguritest ning uurida, kas lapse isiksuseomadused ja sotsiaalsed oskused mõjutavad lapse kohanemist lasteasutuses. Lapse kohanemine lasteasutustes on teema, mis tõuseb esile iga uue õppeaasta algul. On leitud, et poistel esineb kohanemisel rohkem probleeme kui tüdrukutel (Schmidt et.al, 2002; Kim, Moon, 2011). Samas Eestis üliõpilaste poolt läbiviidud uurimustes on leitud, et poiste ja tüdrukute kohanemisel erilist vahet ei ole (Martin, 2010; Matsalu, 2015). Sellest vastuolust lähtuvalt otsitakse antud töös vastust uurimisküsimusele ***kas tüdrukud kohanevad lasteasutustes paremini kui poisid?*** Martin (2010) leidis oma magistriritöös, et õpetajate ja lapsehoidjate hinnangul on üheks olulisemaks kohanemist mõjutavaks teguriks lapse sotsiaalsed oskused. Samas ei ole Eestis uuritud, kas sotsiaalsed oskused ka realselt kohanemist mõjutavad. Sellest tulenevalt sõnastati töö esimene hüpotees: ***paremate sotsiaalsete oskustega lapsed kohanevad lasteasutustes kiiremini kui kehvemate sotsiaalsete oskustega lapsed.*** Mujal maailmas on uuritud ja leitud lapse isiksuse ja sotsiaalse kohanemise vahelisi seoseid. Kavčič jt (2012) leidsid, et ekstravertsemad lapsed olid sotsiaalselt kompetentsemad ja seega kohanevad seltskonnas kergemini. Sellest lähtuvalt kujunes teiseks hüpoteesiks: ***ekstravertsed lapsed kohanevad lasteasutustes kergemini kui introvertsed.*** Kavčič jt (2012) leidsid ka, et introvertsemad lapsed on rohkem enesesse tõmbunud ja hoiavad teistes lastest eemale ning madala enesekontrolliga lapsed kalduvad rohkem agressiivsusele. Sellest tulenevalt kujunes

kolmas hüpotees: *erinevate isiksuseomadustega lastel esinevad erinevad*

kohanemiskused. Eelnimetatud Kavčič jt (2012) leitud seostest tulenevalt tekkis töö autoril huvi uurida võimalikke seoseid isiksuseomaduste ja sotsiaalsete oskuste vahel.

Uurimustöö teiseks uurimusküsimuseks on seega: *kas ja milliseid seoseid võib leida erinevate isiksuseomaduste esinemise ja sotsiaalsete oskuste vahel?*

Metoodika

Valim

Käesoleva uurimuse valimisse kuulus 88 last, kellest 44 olid poisid ja 44 tüdrukud, kelle kohta täitsid küsimustikud nende vanemad ja lasteaia õpetajad või lapsehoidjad. Valim moodustus lastest, kes käisid Tallinna kesklinna piirkonnas asuvates mitme sõimerühmaga lasteaedades (3 lasteaeda, kokku 70 last) ja ühes mitmerühmalises hoius (18 last). Kokku oli lapsi kaheteistkümnest erinevast sõimerühmast. Laste vanus hoiupaika minekul oli keskmiselt 23kuud (SD = 3,89), noorim oli 16 kuune ja vanim 31 kuune. Küsitluste ajaks oli laste keskmine vanus 28 kuud (SD = 4,24), noorim laps oli 17 kuune ja vanim 39 kuune.

Mõõtevahendid

Uurimuse läbiviimiseks kasutati anketeerimist. Kasutati nelja erinevat küsimustikku. Esimene küsimustik on autori enda koostatud ja puudutab lapse kohanemist ning oli mõeldud täitmiseks lapsevanemale (vt lisa 1). Selle koostamisel tugines autor teistele Eestis läbiviidud uurimustöödele (Hämarsalu, 2004; Külv, 2002; Laev,2005; Martin, 2010).

Teine küsimustik koostati „Varajase lapsepõlve käitumise küsimustiku“ (edaspidi VLK) (ECBQ, Rothbart, 2001, allalaaditav lehel:

[http://ncrlap.org/Resources/Uploaded_Files/Uploaded_Resources/ECBQ%20adapted_7_1_09_%20\(%207-2-09%2012-34-12%20PM\).pdf](http://ncrlap.org/Resources/Uploaded_Files/Uploaded_Resources/ECBQ%20adapted_7_1_09_%20(%207-2-09%2012-34-12%20PM).pdf)) põhjal ning sellest valiti välja 35 küsimust.

Valiku tegemisel lähtuti sellest, et küsimused oleksid lastevanematele arusaadavad ja lihtsasti vastatavad ning et küsimuste vastused jaguneksid võimalikult võrdselt seitsmeteistkümneme erineva skaala vahel. VLK last iseloomustavad skaalad olid järgmised: ekstravertsus (skaalad: aktiivsus/energilisus, kõrge intensiivsusega rahulolu, impulsiivsus, positiivne ootusärevus, seltsivus), neurootilisus (skaalad: ebamugavus, hirm, frustratsioon, motoorne tegevus, tajutundlikkus, kurbus, häbelikkus, rahustatavus (ümberpööratult)) ja teadlik kontroll

(skaalad: tähelepanu koondamine, tähelepanu ümberlülitamine, pidurduskontroll, madala intensiivsusega rahulolu).

Õpetajatele ja lapsehoidjatele oli vastamiseks „Sotsiaalsete oskuste küsimustik“ (edaspidi SOK) (Schults, Marran, 2015) ja „Tugevuste ja raskuste küsimustik“ (edaspidi TRK) (*Strengths & Difficulties Questionnaires*, Goodman, 1997, eesti keelne versioon allalaaditav lehelt: <http://www.sdqinfo.org/py/sdqinfo/b3.py?language=Estonian>). SOK vastused jagati neljaks faktoriks: eakaaslastega suhtlemine (mida suurem skoor, seda paremad oskused kaaslasega suhelda), õppimisega seotud oskused (mida suurem skoor, seda paremad oskused), enesejuhtimine (mida suurem skoor, seda madalam enesejuhtimise oskus) ja kehtestamisoskused (mida suurem skoor, seda madalam kehtestamisoskus). TRK vastused jagunesid viieks faktoriks: emotsionaalsed probleemid, käitumisprobleemid, hüperaktiivsus, suhtlemisprobleemid eakaaslastega ja prosotsiaalsus.

Protseduur

Uurimustöök vajalike andmete kogumine toimus ajavahemikul 12. novembrist kuni 30. novembrini 2015. aastal. Töö autor viis paber kandjatel küsimustikud lasteasutustesse ja edastas küsimustike täitmise juhised.

Lastevanematele mõeldud küsimustikud olid konfidentsiaalsuse tagamiseks kõik eraldi ümbrikutes. Lastevanemate küsimustikega oli kaasas infoleht, mis tutvustas lühidalt töö eesmärki ja andis juhiseid küsimustike täitmiseks. Samuti küsiti lastevanematelt kirjalikku nõusolekut, et nende lapse kohta tohib antud uurimistöös raames andmeid koguda.

Lapse kohta, kelle vanemad täitsid küsimustiku, täitsid küsimustiku ka rühmaõpetaja või lapsehoidja. Töö autor koondas ühe lapse kohta käivad küsimustikud kokku.

Andmeanalüüsiks kasutati statistikaprogrammi IBM SPSS Statistics 20. Gruppide vaheliseks keskmiste võrdluseks kasutati t- testi. Erinevate tunnuste omavaheliste seoste leidmiseks korrelatsioonanalüüsi. Üldjuhul tähendas positiivne korrelatsioon positiivset seost, st ühe tunnuse kasvades suurenes ka teine ning negatiivse korrelatsiooni puhul negatiivne seos, st ühe tunnuse kasvades vähenes teine. Eranditeks olid paar punkti (hinnang kohanemisele, hinnang õpetaja-lapse suhtele), kus küsitluses kogutud andmetes oli hinnangu skoorid vastupidised (nt mida väiksem skoor, seda parem kohanemine), nende puhul tähendas negatiivne korrelatsioon positiivset seost ja vastupidi. Tähelepanu tuleb ka pöörata SOK küsimustiku enesejuhtimise ja kehtestamisoskuste tulemuste tõlgendamisel. Nende puhul tähendab kõrgem skoor kesisemat oskust.

Tulemused

Sugudevahelised erinevused

Kohanemise küsimustikest lähtuvalt leiti poiste ja tüdrukute vahel kaks statistiliselt olulist erinevust. Kohanemisraskustest esines lapsevanema ignoreerimist poistel ($M=0,52$, $SD=0,82$) rohkem kui tüdrukutel ($M=0,23$, $SD=0,48$, $t(1, 86)=2,01$, $p<0,05$). Teistest lastest eemale hoidmist esines poistel ($M=0,11$, $SD=0,49$) vähem kui tüdrukutel ($M=0,57$, $SD=0,97$, $t(1, 86)=-2,76$, $p<0,008$).

SOK vastuste analüüsist leiti statistiliselt oluline erinevus enesejuhtimise faktoris, mille keskmine näitaja oli poistel ($M=9,14$, $SD=3,24$) kõrgem kui tüdrukutel ($M=7,66$, $SD=3,46$, $t(1, 86)=2,07$, $p<0,05$).

TRK lähtuvalt leiti erinevus hüperaktiivsusele viitavate tunnuste esinemisel, mis oli poistel ($M=9,45$, $SD=4,08$) kõrgema keskmise skooriga kui tüdrukutel ($M=7,68$, $SD=3,39$, $t(1, 86)=2,22$, $p<0,03$).

Varajase lapsepõlve käitumise küsimustikus leitud keskmiste skooride vahelised statistiliselt olulised erinevused poistel ja tüdrukutel on toodud välja tabelis 1.

Tabel 1. Poiste ja tüdrukute erinevused VLK küsimustiku skaaladel

VLK skaala	Poisid		Tüdrukud		t-value	df	p
	M	SD	M	SD			
Aktiivsus	50,64	7,94	44,25	10,42	3,23	86	<0,002
Frustratsioon	38,05	8,8	33,25	8,94	2,54	86	<0,02
Tähelepanu ümberlülitamine	46,64	9,7	51,5	8,23	-2,54	86	<0,01
Ebamugavus	22,18	6,66	18,68	6,6	2,48	86	<0,02
Pidurduskontroll	41,72	9,06	46,01	9,3	-2,23	86	<0,03
Madala intensiivsusega rahulolu	31,73	6,68	37,07	10,25	-2,9	86	<0,005

Sotsiaalsed oskused ja kohanemine

Analüüsiti SOK ja TRK vastuste seoseid kohanemise küsimustiku vastustega. Leiti, et mida paremaid olid lapse näitajad eakaaslastega suhtlemisel, seda kiirem oli lapse kohanemine ($r=-0,25$, $p<0,05$) ja seda paremini hindasid vanemad lapse kohanemist ($r=-0,26$, $p<0,05$), ning mida madalam oli eakaaslastega suhtlemise faktori skoor, seda enam esines lapsel lasteasutusse minekust keeldumist ($r=0,26$, $p<0,05$).

Enesejuhtimise probleemidega lastel esines kohanemisperioodil rohkem üldist suurenenud agressiivsust ($r=0,35$, $p<0,05$) ja valusid ($r=0,41$, $p<0,05$), kuid vähem teistest lastest eemale hoidmist ($r=-0,26$, $p<0,05$).

Õpetajate/hoidjate hinnangul paremate õpioskustega lastel oli lapse-õpetaja suhe vanemate poolt hinnatud madalamaks ($r=0,21$, $p<0,05$). Samuti leiti seos paremate õpioskuste ja suurenenud negativismi ($r=0,21$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=0,22$, $p<0,05$) ja sageda haigestumise ($r=0,26$, $p<0,05$) vahel.

Statistiliselt oluline seos leiti nõrkade kehtestamisoskuste ja suurenenud hirmu ($r=0,27$, $p<0,05$), sagenenud valude ($r=0,25$, $p<0,05$) ja magamise probleemide ($r=0,26$, $p<0,05$) vahel.

Enim korrelatsioone leiti emotsionaalsete probleemide ja erinevate kohanemisprobleemide vahel (vt tabel 2). Samuti oli suuremate emotsionaalsete probleemidega lastel aeglasem kohanemise kiirus ($r=0,28$, $p<0,05$), esines rohkem tagasilööke ($r=0,23$, $p<0,05$) ja vanemad hindasid nende laste kohanemist madalamalt ($r=0,47$, $p<0,05$).

Tabel 2. Korrelatsioonid emotsionaalsete probleemide ja kohanemiseraskuste vahel

Kohanemiseraskused	Korrelatsioon emotsionaalsete probleemidega
Klammerdumine vanema külge	0,40
Tujukus, jonnimine	0,26
Lasteaeda/lapsehoidu minekust keeldumine	0,44
Pükste/voodi märgamine	0,26
Suurenenud negativism, vasturääkimine, ei ütlemine	0,35
Hirmude tekkimine	0,29
Iseseisvusetus, sõltuvus	0,28
Vanema ignoreerimine	0,25
Suur nutt hoiupaika minekul	0,41
Omaette olemine, enesesse tõmbumine	0,25

Märkus: kõik esitatud korrelatsioonid on statistiliselt olulised tasemel $p<0,05$

Vanemate poolt antud hinnangute põhjal oli kohanemine parem lastel, kellel õpetajate küsitluse järgi esines rohkem käitumisprobleeme ($r=-0,21$, $p<0,05$) ja hüperaktiivsust ($r=-0,24$, $p<0,05$), ja mitte nii hea lastel, kel esines rohkem eakaaslastega suhtlemisprobleeme ($r=0,25$, $p<0,05$).

Õpetaja-lapse suhet hinnati paremaks lastel, kel esines rohkem hüperaktiivsust ($r=-0,26$, $p<0,05$). Negatiivne korrelatsioon leiti hüperaktiivsuse ja tagasilöövide esinemise ($r=-0,21$,

$p < 0,05$), suurenenud tähelepanuvajaduse ($r = -0,30$, $p < 0,05$), söögiisu probleemide ($r = -0,25$, $p < 0,05$), teistest eemale hoidmise ($r = -0,24$) ja suure nutu hoiupaika minekul ($r = -0,21$, $p < 0,05$) vahel.

Positiivne korrelatsioon leiti eakaaslastega suhtlemisprobleemide ja hoiupaika minekust keeldumise vahel ($r = -0,32$, $p < 0,05$). Samuti oli sagedasemate suhtlemisprobleemidega lastel aeglasem kohanemiskiirus ($r = 0,33$, $p < 0,05$). Positiivne korrelatsioon leiti prosotsiaalsuse ja sageda haigestumise vahel ($r = 0,33$, $p < 0,05$).

Isiksuseomadused ja kohanemine

Analüüsiti VLK ja kohanemise küsitluse seoseid. VLK küsitlusest lähtuvalt analüüsiti 17 erinevat skaalat, mis last iseloomustavad, millest omakorda 16 andsid positiivseid või negatiivseid korrelatsioone erinevate kohanemisküsimustega. Skaala, mis statistiliselt olulisi korrelatsioone ei andnud, oli tajutundlikkus. Enim statistiliselt olulisi korrelatsioone leiti kohanemise ja kurbuse skaala ning frustratsiooni skaala analüüsimisel (vt tabel 3).

Tabel 3. Korrelatsioonid kohanemise ja frustratsiooni ning kurbuse skaala vahel

Kohanemine	Korrelatsioon frustratsiooniga	Korrelatsioon kurbusega
Kohanemise kiirus	<i>ns</i>	0,27
Tagasilöökide esinemine	0,35	0,22
Hinnang kohanemisele	0,23	0,26
Klammerdumine vanema külge	0,33	<i>ns</i>
Suurenenud tähelepanuvajadus	<i>ns</i>	0,41
Tujukus, jonnimine	0,32	0,35
Lasteaeda/lapsehoidu minekust keeldumine	0,45	0,24
Üldine tujutus, apaatus	<i>ns</i>	0,48
Suurenenud negativism, vasturääkimine, ei ütlemine	0,32	0,39
Hirmude tekkimine	0,34	0,29
Iseseisvusetus, sõltuvus	0,25	0,41
Valud (kõhu, pea vms)	<i>ns</i>	0,27
Muud terviseprobleemid	0,37	0,35
Vanema ignoreerimine	0,41	0,30
Eneserahustamise ilmingud	<i>ns</i>	0,30
Öine nutuga ärkamine	0,24	0,23
Muud magamisprobleemid	0,23	0,36
Sage haigestumine	0,37	<i>ns</i>
Teistest lastest eemale hoidmine	0,24	0,30
Suur nutt hoiupaika minekul	0,31	0,41
Omaette olemine, enesesse tõmbumine	0,25	0,29

Märkus: kõik esitatud korrelatsioonid on statistiliselt olulised tasemel $p < 0,05$

Lisaks leiti negatiivne korrelatsioon pidurduskontrolli ja vanema külge klammerdumise ($r=-0,28$, $p<0,05$), hammustamise ($r=-0,28$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=-0,24$, $p<0,05$), vanema ignoreerimise ($r=-0,29$, $p<0,05$), öise nutuga ärkamise ($r=-0,22$, $p<0,05$) ja muude magamisprobleemide ($r=-0,23$, $p<0,05$) vahel.

Aktiivsuse/energilisuse skaalal leiti korrelatsioonid apaatsuse ($r=-0,24$, $p<0,05$), sõltuvuse ($r=-0,28$, $p<0,05$), muude terviseprobleemide ($r=0,23$, $p<0,05$), muude magamisprobleemide ($r=0,25$, $p<0,05$) ja sagedasema haigestumise ($r=0,24$, $p<0,05$) vahel.

Impulsiivsuse skaalal leiti olulised seosed sõltuvuse ($r=0,21$, $p<0,05$), vanema ignoreerimise ($r=-0,25$, $p<0,05$), teistest lastest eemale hoidmise ($r=-0,38$, $p<0,05$) ja omaette olemise ($r=-0,22$, $p<0,05$) vahel. Samuti leiti seos impulsiivsuse ja parema kohanemise hinnangu vahel ($r=-0,22$, $p<0,05$).

Tähelepanu koondamise skaala ja kohanemiseraskuste vahel leiti negatiivne korrelatsioon voodimärgamise ($r=-0,22$, $p<0,05$), muude terviseprobleemide ($r=-0,23$, $p<0,05$), muude magamisprobleemide ($r=-0,24$, $p<0,05$) ja sageda haigestumise ($r=-0,36$, $p<0,05$) vahel. Positiivne korrelatsioon leiti tähelepanu koondamise oskuse ja omaette olemise ($r=0,25$, $p<0,05$) vahel.

Tähelepanu ümberlülitamise oskuse skaala ja kohanemisprobleemide vahel leiti negatiivsed korrelatsioonid hammustamise ($r=-0,28$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=-0,46$, $p<0,05$), hirmude tekkimise ($r=-0,21$, $p<0,05$) ja vanema ignoreerimise ($r=-0,26$, $p<0,05$) vahel.

Ebamugavuse skaala leiti olevat positiivses korrelatsioonis vanema külge klammerdumise ($r=0,24$, $p<0,05$), suurenenud tähelepanuvajaduse ($r=0,22$, $p<0,05$), iseseisvusetuse/sõltuvusega ($r=0,25$, $p<0,05$) ja söögiisuprobleemidega ($r=0,43$, $p<0,05$). Samuti leiti positiivne korrelatsioon söögiisuprobleemide ja hirmu skaala vahel ($r=0,26$, $p<0,05$).

Kõrge intensiivsusega rahul olevatel lastel esines vähem apaatsust ($r=-0,32$, $p<0,05$), aga rohkem hammustamist ($r=0,24$, $p<0,05$). Häbelikumad lapsed keelduvad rohkem lasteaeda minekust ($r=0,21$, $p<0,05$) ja hoiavad rohkem teistest lastest eemale ($r=0,3$, $p<0,05$). Seltsivuse skaalal kõrgemate näitajatega lastel oli sagedasem voodi/pükste märgamine ($r=0,23$, $p<0,05$) ja sage haigestumine ($r=0,32$, $p<0,05$).

Negatiivsed korrelatsioonid leiti madala intensiivsusega rahulolu skaala ja vanema külge klammerdumise ($r=-0,22$, $p<0,05$), apaatsuse ($r=-0,25$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=-0,36$, $p<0,05$), vanema ignoreerimise ($r=-0,26$, $p<0,05$) vahel.

Negatiivsed korrelatsioonid leiti rahustatavuse skaala ja tagasilöökide esinemise ($r=-0,28$, $p<0,05$), vanema külge klammerdumise ($r=-0,28$, $p<0,05$), hoiupaika minekust keeldumise ($r=-0,22$, $p<0,05$), apaatsuse ($r=-0,22$, $p<0,05$), hirmude tekkimise ($r=-0,36$, $p<0,05$), hammustamise ($r=-0,21$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=-0,37$, $p<0,05$) ja suure nutu hoiupaika minekul ($r=-0,22$, $p<0,05$) vahel.

Positiivsed korrelatsioonid esinesid motoorse tegevuse skaala ja apaatsuse ($r=0,47$, $p<0,05$), hirmude tekkimise ($r=0,28$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=0,32$, $p<0,05$), muude terviseprobleemide ($r=0,27$, $p<0,05$), vanema ignoreerimise ($r=0,35$, $p<0,05$), eneserahustamise ($r=0,23$, $p<0,05$), magamise probleemide ($r=0,35$, $p<0,05$) ja sageda haigestumise ($r=0,26$, $p<0,05$) vahel. Positiivne korrelatsioon leiti ka positiivse ootusärevuse skaala ja sageda haigestumise vahel ($r=0,23$, $p<0,05$).

Isiksuseomadused ja sotsiaalsed oskused

VLK küsitluste tulemuste ning SOK ja TRK tulemuste vaheliste seoste otsimisel leiti mitmeid statistiliselt olulisi korrelatsioone. Eakaaslastega suhtlemise faktoril leiti positiivne korrelatsioon aktiivsuse skaala ($r=0,22$, $p<0,05$) ja kõrge intensiivsusega rahulolu skaala ($r=0,31$, $p<0,05$) vahel ning negatiivne korrelatsioon tähelepanu koondamise skaala ($r=-0,23$, $p<0,05$) vahel. Õpieduga seotud oskuste faktor oli positiivses korrelatsioonis hirmuskaalaga ($r=0,22$, $p<0,05$) ja seltsivuse skaalaga ($r=0,28$, $p<0,05$) ning negatiivses korrelatsioonis impulsiivsuse skaalaga ($r=-0,31$, $p<0,05$). Enesejuhtimise faktor oli negatiivses korrelatsioonis tähelepanu ümberlülitamise ($r=-0,29$, $p<0,05$) ja rahustatavuse skaalaga ($r=-0,23$, $p<0,05$). Kehtestamisoskuste faktor oli positiivses korrelatsioonis aktiivsuse skaalaga ($r=0,29$, $p<0,05$) ja negatiivses korrelatsioonis rahustatavuse skaalaga ($r=-0,27$, $p<0,05$).

Emotsionaalsed probleemid esinesid positiivses korrelatsioonis tähelepanu koondamise skaalaga ($r=0,27$, $p<0,05$). Käitumisprobleemid olid positiivses korrelatsioonis frustratsiooni skaala ($r=0,25$, $p<0,05$) ja kõrge intensiivsusega rahulolu skaalaga ($r=0,28$, $p<0,05$) ja negatiivses korrelatsioonis rahustatavuse skaalaga ($r=-0,29$, $p<0,05$). Eakaaslastega suhtlemisprobleemid esinesid positiivses korrelatsioonis parema tähelepanu koondamise võimega ($r=0,24$, $p<0,05$) ja negatiivses korrelatsioonis hirmuskaalaga ($r=-0,22$, $p<0,05$). Prosotsiaalsusel leiti seos hirmuskaala ($r=0,22$, $p<0,05$) ja negatiivne korrelatsioon impulsiivsuse skaalaga ($r=-0,33$, $p<0,05$). Hüperaktiivsus oli korrelatsioonis impulsiivsusega ($r=0,37$, $p<0,05$).

Muud kohanemist mõjutavad tegurid

Lapse vanusel hoiupaika minekul ja kohanemise vahel leiti mõningad seosed. Vanuse kasvades kasvas ka kohanemisele kuluv aeg ($r=0,23$, $p<0,05$), esines rohkem jonnit ($r=0,27$, $p<0,05$), rohkem hoiupaika minekust keeldumist ($r=0,34$, $p<0,05$), rohkem agressiivsust ($r=0,22$, $p<0,05$), rohkem negativismi ($r=0,30$, $p<0,05$) ja rohkem sõltuvust ($r=0,29$, $p<0,05$).

Varasem kokkupuude teiste lastega leiti olevat negatiivses korrelatsioonis terviseprobleemide ($r=-0,22$, $p<0,05$), sageda haigestumise ($r=-0,22$, $p<0,05$), teistest lastest eemalehoidmise ($r=-0,37$, $p<0,05$) ja omaette olemisega ($r=-0,24$, $p<0,05$). Mida rohkem päevi veetis vanem lapsega koos hoiupaigas, seda madalamalt hindas ta õpetaja ja lapse suhet ($r=0,22$, $p<0,05$) ja lapse kohanemist ($r=0,33$, $p<0,05$) ning seda enam esines lapsel tagasilööke ($r=0,27$, $p<0,05$). Vanema hoiupaigas viibitud päevade arv oli positiivses korrelatsioonis suurenenud tähelepanuvajaduse ($r=0,26$, $p<0,05$), hoiupaika minekust keeldumise ($r=0,29$, $p<0,05$), voodi/pükste märgamise ($r=0,36$, $p<0,05$), valude esinemise ($r=0,29$, $p<0,05$), teistest lastest eemale hoidmise ($r=0,28$, $p<0,05$), suure nutuga lapse üleandmisel ($r=0,24$, $p<0,05$) ja omaette olemisega ($r=0,29$, $p<0,05$).

Rühma suurusel (lasteaiarühmad 20 last ja hoiurühmad 10 last) ei leitud kohanemisega muid seoseid kui õpetaja-lapse suhte kvaliteet vanema hinnangul. Lasteaias käivate laste vanemad hindasid õpetaja-lapse suhet kõrgemalt ($M=1,33$, $SD=0,58$) kui hoius käivate laste vanemad ($M=1,06$, $SD=0,24$, $t(1,86)=-2,02$, $p<0,05$).

Arutelu

Esimeseks uurimusküsimuseks oli: ***kas tüdrukud kohanevad lasteasutustes paremini kui poisid***. Sellele küsimusele võib antud tulemuste raames vastata eitavalt. Varasemalt on leitud, et poiste kohanemine lasteasutuses on probleemsem kui tüdrukutel (Schmidt et.al, 2002; Kim, Moon, 2011), aga ka, et sugudevahelisi erinevusi kohanemisel ei esine (Martin, 2010; Matsalu, 2015). Antud uurimistöös leiti kohanemise küsimustikest lähtuvalt poiste ja tüdrukute lasteasutuses kohanemise vahel vaid kaks statistiliselt olulist erinevust: vanema ignoreerimist esines poistel rohkem kui tüdrukutel ja teistest lastest eemale hoidmist oli poistel vastavalt vanema hinnangule vähem kui tüdrukutel. Sellest lähtuvalt ei saa väita, et tüdrukud kohanevad lasteasutuses poistest paremini. Samas leiti rohkem erinevusi sotsiaalsete oskuste ja isiksuse faktorites. Schmidt jt (2002) väite, et poisid peetakse tüdrukutest agressiivsemateks ja vähem sotsiaalselt kompetentsemateks, võis leida kinnitust ka antud töös. Nimelt oli poiste enesejuhtimise oskus ja pidurduskontroll madalam kui tüdrukutel ning

samas oli kehvemate enesejuhtimise oskustega seotud suurenenud agressiivsus ning vähesema pidurduskontrolliga lastel esines rohkem hammustamist. Poisid said ka kõrgemaid skooore hüperaktiivsuse alaskaalal ja ka üldine aktiivsuse skaala skoor oli neil kõrgem. Vastavalt küsimustikes vanemate poolt märgitud tulemustele esines poistel ka rohkem frustratsiooni ja ebamugavust. Tüdrukud olid parema ümberlülitamise oskuse ja pidurduskontrolliga ning olid madalama intensiivsusega rohkem rahul kui poisid. Vaatamata leitud erinevustele sotsiaalsete oskuste ja isiksuse skaalade vahel ei saa antud töö tulemusi arvestades öelda, et tüdrukud kohanevad paremini. Võib öelda, et sooline erinevus pole otseselt seotud kohanemise protsessi kulgemisega, vaid kohanemisel esinevad erinevused sugude vahel on seotud erinevustega isiksuseomadustes ja sotsiaalsetes oskustes.

Esimeseks hüpoteesiks oli, et ***paremate sotsiaalsete oskustega lapsed kohanevad lasteasutustes kiiremini kui kehvemate sotsiaalsete oskustega lapsed***, mille võib kinnitatuks lugeda. Martin (2010) leidis oma magistritöös, et õpetajate ja lapsehoidjate hinnangul on üheks olulisimaks kohanemist mõjutavaks teguriks lapse sotsiaalsed oskused. Käesolevas uurimuses tuli välja, et lapsed, kes olid paremad eakaaslastega suhtlemisel kohanesid vanemate hinnangul kiiremini ja paremini ning lapsed, kellel esines eakaaslastega suhtlemisel rohkem probleeme kohanesid aeglasemalt, keeldusid tihemini lasteaeda minekust ja vanemad hindasid nende kohanemist madalamalt. Denham'i (2006, viidanud Nathanson et al, 2009) väitel peavad paljud õpetajad kohanemisel oluliseks lapse sotsiaal-emotsionaalset kompetentsi, mille tähtsust kinnitavad ka käesolevas uurimuses leitud seosed – kohanemine oli aeglasem ja probleemsem lastel, kes oma emotsioonidega hästi toime ei tulnud ning agressiivsusele kaldusid rohkem lapsed, kel oli nõrgem enesejuhtimise oskus ja ka kesisemate kehtestamisoskustega lastel esines kohanemisel probleeme. Nende tulemuste põhjal võib väita, et paremad sotsiaalsed oskused tulevad lapsele kohanemisel kasuks. Samas esines vähem kohanemisprobleeme ka hüperaktiivsuse skaalal kõrgemaid skooore saanud lastel, mis viitab sellele, et keskmisest aktiivsemad lapsed kohanevad lasteasutuses kergemini. Hüperaktiivsuse skaalal kõrgemaid skooore saanud lastel oli parem õpetaja-lapse suhe, vähem tagasilööke, parem hinnang kohanemisele ja neil esines mõningaid kohanemisprobleeme (suurenenud tähelepanu vajadus, söögiisu langus, teistest lastest eemale hoidmist, suur nutt) oluliselt vähem.

Teiseks hüpoteesiks oli, et ***ekstravertsed lapsed kohanevad lasteasutustes kergemini kui introvertsed***, mis leidis samuti kinnitust. Kallasmaa (2003) iseloomustab kohanemisvõimelisemat inimest kui ekstravertset isikut ning Kavčič jt (2012) leidsid, et ekstravertsemad lapsed olid sotsiaalselt kompetentsemad ja seega kohanevad seltskonnas

kergemini. Antud uurimustöö tulemusel leiti, et ekstravertsust iseloomustaval impulsiiivsuse skaalal kõrgema skoori saanud lastel oli kohanemine lastevanemate hinnangul kergem. Ekstravertsust näitava aktiivsuse skaalal kõrgemaid hinnanguid saanud lapsed olid kompetentsemad eakaaslastega suhtlemisel, mis omakorda oli seotud kiirema kohanemisega. Samuti leiti, et nii madalam hinnang kohanemisele, aeglasem kohanemiskiirus kui ka enim kohanemiseprobleeme esines lastel, kel oli kõrgem näitaja frustratsiooni ja kurbuse skaalal. Kolmandaks esines enim kohanemiseprobleeme lastel, kel oli kõrgem skoor motoorse tegevuse skaalal. Need skaalad iseloomustavad *The Early Childhood Behavior Questionnaire* järgi temperamendi neurootilist faktorit. Ekstravertsust ja teadlikku kontrolli iseloomustavatel skaaladel esines erinevaid probleeme oluliselt vähem.

Kolmandaks hüpoteesiks oli: ***erinevate isiksuseomadustega lastel esinevad erinevad kohanemisraskused***, mis leidis antud töös osaliselt kinnitust. Kavčič jt (2012) leidsid, et introvertsemad lapsed on rohkem enesesse tõmbunud ja hoiavad teistes lastest eemale ning madala enesekontrolliga lapsed kalduvad rohkem agressiivsusele. Madala pidurduskontrolli (mida võib pidada osaks enesekontrolli oskusest) seost rohkemate kohanemiseprobleemidega märkisid oma uurimuses Nathanson jt (2009). VLK vastustest ilmnis samuti seos pidurduskontrolli ja kohanemiseprobleemide vahel. Nimelt parema pidurduskontrolliga lastel (st suudavad palumise peale hoiduda ebasoovitavast käitumisest) esines vähem teatud kohanemiseprobleeme (hammustamine, vanema külge klammerdumine, valude esinemine, vanema ignoreerimine, öine nutuka ärkamine, muud magamisprobleemid) ning halvema enesejuhtimise oskusega lapsed kaldusid rohkem agressiivsusele. Lisaks selgus, et märkimisväärselt rohkem erinevaid probleeme esines lastel, kellel oli kõrgem skoor kurbuse ja frustratsiooni skaalal. Teistel isiksuseomaduste ja erinevate kohanemiseprobleemide vahel nii palju seoseid ei esinenud. Teistest mõnevõrra vähem leidis kohanemiseprobleeme lastel, kellel oli kõrgem skoor rahustatavuse skaalal, mis tähendab, et lastel, kes suutsid kurbuse/elevuse/ärevuse haripunktis kiiresti rahuneda, esines teatud probleeme (tagasilöögid, vanema külge klammerdumine, hoiupaika minekust keeldumine, apaatus, hirmude esinemine, hammustamine, valude esinemine, nutt lapse üleandmisel) oluliselt vähem. Seega võib öelda, et teatud isiksuseomaduste puhul tekib kohanemiseprobleeme kindlasti rohkem kui mõnede teiste isiksuseomaduste puhul. Samas ei ole võimalik eristada, milline kohanemiseprobleem, millise isiksuseomadusega täpsemalt seotud on, sest paljud probleemid esinevad mitmel isiksuseskaalal.

Teiseks uurimusküsimuseks oli: ***kas ja milliseid seoseid võib leida erinevate isiksuseomaduste esinemise ja sotsiaalsete oskuste vahel***, millele vastust otsides leiti

mitmeid huvitavaid seoseid. Nagu eelpool öeldud, leidsid Kavčič jt (2012) seose ekstravertsuse ja sotsiaalse kompetentsi vahel ning ka antud uurimustöös leiti ekstravertsust näitavate skaalade ja eakaaslastega suhtlemiseoskuse vahel positiivne seos. Sotsiaalsete oskuste ja isiksuseomaduste vahelisi seoseid analüüsidest võib eeldada, et teatud isiksuseomadused soodustavad teatud sotsiaalsete oskuste kujunemist. Leiti mitmeid ootuspäraseid, aga ka mõningaid üllatavaid seoseid. Ootuspäraseks võib lugeda seost hüperaktiivse käitumise esinemise ja kõrgema impulsiivsuse skoori vahel. Samuti ei ole üllatav kõrge impulsiivsuse ja kehvemate õpieduga seotud oskuste omavaheline seos ning positiivne korrelatsioon aktiivsuse ja eakaaslastega suhtlemise vahel ning käitumisprobleemide sagedasem esinemine kõrge frustratsiooniga lastel ning kõrge intensiivsusega rahul olevatel lastel. Üllatav oli, et parema tähelepanu koondamise võimega lastel oli madalam skoor eakaaslastega suhtlemise skaalal ning samuti esines neil rohkem eakaaslastega suhtlemise probleeme. Sellest leiust järelduste tegemiseks tuleks antud seost rohkem uurida.

Lisaks leiti antud töös, et rühma suurusel ei olnud olulist rolli kohanemisel, leiti vaid, et lasteaias käivate laste vanemad hindasid õpetaja-lapse suhet kõrgemalt kui hoius käivate laste vanemad. Kuna võrreldavad suurused olid samas väga erinevad (lasteaias käivaid lapsi oli 70 ja hoius 18), siis ei saa sellest leiust mingeid järeldusi teha. Lähtudes Watamura jt (2003) leiust, et alla kahe aastastel lastel stressitase normist kõrvale ei kaldu, analüüsiti ka lapse vanuse ja kohanemise vahelisi seoseid. Tulemustest selgus, et mida vanem oli laps hoiupaika minekul, seda kauem võttis tal vanemate arvates kohanemine aega ning seda rohkem esines jonnit, hoiupaika minekust keeldumist, agressiivsust, negativismi ja sõltuvust. Samuti leiti, et lastel, kellel enne hoiupaika minekut oli tihedam kokkupuute eakaaslastega, esines vähem terviseprobleeme, haigestumist, teistest lastest eemale hoidmist ja omaette olemist. See leid toetab Rannametsa (2009) väidet, et eelnev kokkupuude eakaaslastega toetab kohanemisprotsessi lasteasutuses.

Üldiselt võib öelda, et töös leiti palju huvitavaid seoseid, mis väärivad põhjalikumat uurimist. Antud uurimustöö tulemusi hinnates tuleb arvesse võtta, et küsitlus viidi läbi kärbitud VLK küsimustiku põhjal ning samalaadseid uuringuid, mis võimaldaks tulemusi omavahel võrrelda, ei ole Eestis varem läbi viidud. Selleks, et teha põhjalikumaid järeldusi, oleks vaja läbi viia rohkem samalaadseid uuringuid, sh täisversioonis VLK küsimustiku põhjal tehtud küsitlusi.

Tänuõnad

Soovin väga tänada oma juhendajat Astra Schultsi väga põhjaliku juhendamise eest. Tänan kõiki uurimuses osalenud lapsevanemaid ja õpetajaid ning kõiki oma lähedasi, kes aitasid töö valmimisele kaasa.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Autori allkiri:

Kuupäev:

Kasutatud kirjandus

- Abry, T., Latham, S., Bassok, D., LoCasale-Crouch, J., (2015). Preschool and kindergarten teachers' beliefs about early school competencies: Misalignment matters for kindergarten adjustment. *Early Childhood Research Quarterly*, 31, 78–88
- Ainsaar, M.; Soo, K. (2011). *Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011*. TÜ Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, Sotsiaalministeerium.
- Allik, J. (2003). Isiksus ja seadumused. J. Allik, A. Realo, K. Konstabel (Toim) *Isiksusepsühholoogia* (lk 23-65). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Anderson, A. (2008). *Perekonna ja lastesõime koostöö 2-aastaste laste sotsiaalsete ja emotsionaalsete raskuste ületamisel tema kohanemiseperioodil lastesõimes*. Diplomitöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar.
- Brikkel, M. (2014). *Perekonda toetavad tegevused lasteaia lapse kohanemiseprotsessis*. Lõputöö: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar.
- Caldarella, P., Merrell, K. W. (1997). Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. *School Psychology Review*, 26(2), 264-279.
- Daniels, D. H. (2014). Children's Affective Orientations in Preschool and Their Initial Adjustment to Kindergarten. *Psychology in the Schools*, vol. 51, lk 256 – 272.
- Eesti Haridusministeeriumi portaal Haridussilm. Külastatud 01.05.2016 aadressil <http://www.haridussilm.ee>
- Eesti nõukogude entsüklopeedia*. 4, Ist-Koni. Tallinn: Valgus 1989.
- Gartstein, M. A., Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 166, 1–23
- Griebel, W.; Niesel, R. (1997). From Family to Kindergarten: A Common Experience in a Transition Perspective. *7th European Conference on the Quality of Early Childhood Education*. Külastatud 21.04.2016 <http://search.ebscohost.com/>.
- Grista, C. L., McCord, D.M. (2010). Individual Differences in Preschool Children: Temperament or Personality? *Infant and Child Development*, 19, 264–274
- Goldsmith, H. H. (1996). Studying temperament via construction of the Toddler Behavior Assessment Questionnaire. *Child Development*, 67, 218-235.
- Hämarsalu, T. (2004). *Lapsevanema ootused ja mured lapse lasteaeda tulekul Rapla maakonnas*. Diplomitöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar
- Kahn, H., Loit, H.-M. (2009). *Tervise ABC*. Tallinn: Valgus.

- Kallasmaa, T. (2003). Isiksus ja kohanemine. J. Allik, A. Realo, K. Konstabel (Toim), *Isiksusepsühholoogia* (lk 139-167). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kavčič, T., Podlesek, A., Zupančič, (2012). The role of early childhood personality in the developmental course of social adjustment. *International Journal of Behavioral Development* 36(3), 215–225.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Koolibri.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Koolibri.
- Kim, M.-H., Moon, H. (2011) Infants' social-emotional adjustment within a childcare context of Korea. *Asia Pacific Journal of Education*, Vol. 31, No. 4, 487–502
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, RT I 2010, 60, 407.
- Koolieelse lasteasutuse seadus, RT I, 30.12.2015, 22.
- Kraav, I. (2006). *Lapse areng koolieelses eas ja lapsehoiu erinevad vormid: uuring*. Perekasvatuse Instituut.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kruuspan, T. (2013). *2-3 aastaste laste kohanemine, kiindumussuhe lasteaias ja lastehoius*. Lõputöö: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar.
- Külv, A. (2002). *Laste topeltkohanemine lasteaias*. Bakalaureusetöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar
- Laev, M. (2005). *3-4 aastaste laste kohanemine lasteaias*. Diplomitöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar
- LoCasale-Crouch, J., Mashburn, A. J., Downer, J. T., & Pianta, R. C. (2008). PreKindergarten Teachers' Use of Transition Practices and Children's Adjustment to Kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 23 Issue 1, lk 124-139
- Martin, K. (2010). *Lapse kohanemine lasteaias ja lastehoiuga lapsevanemate ja õpetajate ning lapsehoidjate hinnangul Tartu linna näitel*. Magistritöö: Tartu Ülikool.
- Matsalu, K. (2015). *Lapse kohanemine lasteaias, seda mõjutavad ja soodustavad tegurid ühe valla lasteaiasõpetajate hinnangul*. Bakalaureusetöö: Tartu Ülikool.
- McIntyre L. L., Eckert, T. L., Fiese, B. H., DiGennaro, F. D., Wildenger, L. K. (2007). Transition to Kindergarten: Family Experiences and Involvement. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 35, No. 1, p 83-88.
- Nathanson, L. A., Rimm-Kaufman, S.E., Brock, L.L. (2009). Kindergarten Adjustment Difficulty: The Contribution of Children's Effortful Control and Parental Control. *Early Education and Development*, 20(5), 775–798.

- Nõlvak, A., Valk, R. (2003). *Isiksus ja emotsioonid*. J. Allik, A. Realo, K. Konstabel (Toim), Isiksusepsühholoogia (lk 169-191). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pere24 portaal. Külastatud 16.04.2016 aadressil <http://et.look4care.com>
- Putnama, S.P., Gartsteinb, M.A., Rothbart, M. K. (2006) Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, Vol. 29, Issue 3, 386–40.
- Rannamets, E. (2009). *Beebi- ja mängukooli roll lasteaiaga kohanemisel*. Diplomitöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar.
- Reek, K. (2008). Väikelapse kohanemine lasteaias. Diplomitöö: Tallinna Pedagoogiline Seminar.
- Rothbart, M.-K., Ahadi, A., Evans, D.-E. (2000). Temperament and Personality: Origins and Outcome. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 78, No. 1, 122-13
- Rothbart, M. K. (2001). *The Early Childhood Behavior Questionnaire*, allalaaditav lehel: [http://ncrlap.org/Resources/Uploaded_Files/Uploaded_Resources/ECBQ%20_adapted_7_1_09_%20\(%207-2-09%2012-34-12%20PM\).pdf](http://ncrlap.org/Resources/Uploaded_Files/Uploaded_Resources/ECBQ%20_adapted_7_1_09_%20(%207-2-09%2012-34-12%20PM).pdf)
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at 3–7 years: The Children’s Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72, 1394–1408.
- Saarits, Ü. (2005) Sotsiaalne areng ja kasvatus. L. Kivi, H. Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaid: lasteaiatõpetaja käsiraamat*. Tartu: Atlex
- Schmidt, M. E., Demulderb, E.K., Denham, S. A. (2002). Kindergarten Social-Emotional Competence: Developmental Predictors and Psychosocial Implications. *Early Child Development and Care*, Vol. 172, 451–462.
- Schults, A., Marran, T. (2015). A questionnaire to assess social skills of 3 to 4 year old children. *A poster at a workshop on cognitive and socio-emotional development across the lifespan*. Geneva: Switzerland
- Sotsiaalhoolekande seadus, RT I, 30.12.2015, 5.
- Tropp, K., Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (Toim) *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Lk 56-76
- Tugevuste ja raskuste küsimustik, („*Strengths & Difficulties Questionnaires*“, Goodman, R., 1997), allalaaditav lehel: <http://www.sdqinfo.org/py/sdqinfo/b3.py?language=Estonian>
- Van Leeuwen, K. G.; Mervielde, I.; Braet, C.; Bosmans, G. (2004). Child Personality and Parental Behavior as Moderators of Problem Behavior: Variable- and Person-Centered Approaches. *Developmental Psychology*, Vol. 40, No. 6, 1028–1046

- Watamura, S. E., Donzella, B., Alwin, J., Gunnar, M. R. (2003) . Morning-to-Afternoon Increases in Cortisol Concentrations for Infants and Toddlers at Child Care: Age Differences and Behavioral Correlates. *Child Development*, 7/1/2003, Vol. 74, Issue 4, p. 1006-1020
- Ütsik, A. (2013). *2-3 aastase lapse kohanemine lasteaias liitriühmas*. Lõputöö: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar
- Yoleri, S. (2014). The relationship between temperament, gender, and behavioural problems in preschool children. *South African Journal of Education*, 34(2),01-18

Lisa 1

Kutsun Teid osalema oma bakalaureusetöö raames tehtavas uuringus, mis uurib lapse kohanemist lasteasutuses. Palun vastake tehes rist Teile sobiva vastusvariandi järele või kirjutage sobiv vastus. Teie vastused on konfidentsiaalsed. Lapse nime märkimine on vajalik vaid selleks, et oleks võimalik õpetaja poolt täidetud küsimustik siduda Teie vastustega. Lapse nime andmetabelisse ei sisestata ja saadud infot kasutavad vaid uuringuga seotud inimesed teadustöö tegemisel.

Teid tänades **Merli Kalm**, TÜ Sotsiaal- ja haridusteaduskonna tudeng,

e-mail: merlikalm@gmail.com, telefon 5270442

Lapse eesnimi ja perekonnanime esitäh

.....

1. Kui vanalt läks laps lasteasutusse? aasta ja kuu vanuselt

2. Kui vana Teie laps praegu on? aastat ja kuud

3. Laps käib: Hoius Lasteaias

4. Mitu last on Teie lapse rühmas?

5. Kui vanad lapsed on Teie lapse rühmas?

.....

6. Mitu (lapsega koos elavat) õde-venda lapsel on?

7. Kui vanad nad on?

.....

8. Kui palju puutus Teie laps kokku eakaaslastega enne lasteaeda/hoidu minekut?

Üldse mitte

Keskmiselt korra kuus

Keskmiselt korra nädalas

Peaaegu iga päev

9. Mitu päeva olite kohanemisperioodil lapsega koos lasteasutuses?

10. Kui kiiresti kohanes Teie laps lasteasutuses?

1-3nädalaga

1-2kuuga

Kuni 6kuuga

Ei ole kohanenud

11. Kas Teie lapsel esines lasteasutusega kohanemisel ka nõ tagasilööke (tundus, et on kohanenud, käis juba hea meelega probleemideta kohal, aga siis mingi perioodi jooksul keeldus sinna minemast või läks nutuga vms)?

Ei

Jah, aeg-ajalt

Jah, tihti

12. Kuidas hindate oma lapse ja tema õpetaja/lapsehoidja omavahelist suhet?

Väga hea

Hea

Rahuldav

Halb

13. Kuidas hindate oma lapse kohanemist lasteaiaa?

Väga hea (kohanes kiiresti, probleeme praktiliselt polnud)

Hea (kohanes kiiresti, esines üksikud lühiajalisi probleeme ja/või tagasilööke)

Rahuldav (kohanemine võttis aega, olid mõned probleemid ja/või tagasilöögid) ...

Raske (kohanemine võttis kaua aega, oli pikemaajalised probleemid ja/või tagasilöögid)

14. Milliseid probleeme täheldasite lapsel kohanemisperioodil (käitumised, mida varem lapsel ei esinenud ja mida seostate kohanemisega, mitte mingi muu (nt hammaste tulek) probleemiga)? Palun tõmmake ring ümber kõige sobivama vastusevariandi.

	Üldse mitte	Harva	Mõnikord	Sageli	Pidevalt
Klammerdumine vanema külge	0	1	2	3	4
Suurenenud tähelepanuvajadus	0	1	2	3	4
Tujukus, jonnimine	0	1	2	3	4
Lasteaeda/lapsehoidu minekust keeldumine	0	1	2	3	4
Pükste/voodi märgamine	0	1	2	3	4
Söögiisu langus/toidu valimine	0	1	2	3	4
Üldine tujutus, apaatus	0	1	2	3	4
Üldine suurenenud agressiivsus (tõukamine, löömine)	0	1	2	3	4
Suurenenud negativism, vasturääkimine, ei ütlemine	0	1	2	3	4
Hirmude tekkimine	0	1	2	3	4
Iseseisvusetus, sõltuvus	0	1	2	3	4

Hammustamine	0	1	2	3	4
Valud (kõhu, pea vms.)	0	1	2	3	4
Muud terviseprobleemid	0	1	2	3	4
Vanema ignoreerimine	0	1	2	3	4
Eneserahustamise või närvilisuse ilmingud (sõrme imemine/küünte närimine vms)	0	1	2	3	4
Öine nutuga ärkamine	0	1	2	3	4
Muud magamise probleemid	0	1	2	3	4
Sage haigestumine	0	1	2	3	4
Teistest lastest eemale hoidmine	0	1	2	3	4
Suur nutt hoiupaika minekul/lapse üleandmisel õpetajale	0	1	2	3	4
Omaette olemine, enesesse tõmbumine	0	1	2	3	4

Kui soovite veel midagi seoses oma lapse kohanemisega lisada, siis palun tehke seda siin:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merli Kalm (sünnikuupäev: 17.01.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „1-3 aastaste laste sotsiaalsete oskuste ja isiksuseomaduste seos lapse kohanemisega lasteasutuses“, mille juhendaja on Astra Schults,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 18.05.2016

Allkiri: